

Bij Ruth 1-2

(K.S.)

Ter inleiding

De beroemde oudtestamenticus Hermann Gunkel karakteriseerde het boek *Ruth* treffend als een novelle. Daarmee wordt aangegeven dat het een duidelijk 'plot' heeft: alle gebeurtenissen passen tot in de kleinste details binnen een bepaald schema. Wel zijn er verschillende op zichzelf staande scènes te onderscheiden, maar deze hebben alle een functie in de opbouw van het verhaal.

Het taalgebruik is sober maar zeer doeltreffend. Men zou kunnen spreken van poëtisch proza. Het blijkt zelfs mogelijk om de tekst in te delen in verzen en strophen, zoals dat bij gedichten gebeurt. Daarbij valt nog eens op hoe knap dit verhaal in elkaar zit.

Het boek *Ruth* heeft iets van een idylle, een lyrische beschrijving van het onbedorven, eenvoudige boerenleven. dat neemt niet weg dat we hier worden geconfronteerd met de ingrijpende vraag naar de wil van God en de rol die mensen spelen bij de uitvoering daarvan. Juist omdat die vraag voortkomt uit het gewone leven is ze voor de hoorder herkenbaar.

Het boek *Ruth* is niet met zekerheid te dateren. Veel meer verhelderend voor de uitleg is de relatie met soortgelijke verhalen in het Oude Testament, namelijk de geschiedenis van Lot en zijn dochters (Gen. 19,30-38) en van Juda en Tamar (Gen. 38). Dit verband wordt in het boek *Ruth* zelf ook aangegeven door de voortdurende nadruk op het feit dat *Ruth* een Moabitische is. En Moab was voortgekomen, zo lezen we in Gen. 19, uit de verbintenis tussen Lot en één van zijn dochters. De verwijzing naar de lotgevallen van Tamar vinden we in *Ruth* 4,12.

In alle drie de verhalen wordt verteld hoe het bedreigde voortbestaan van het geslacht op bijzondere wijze wordt veilig gesteld. Opmerkelijk is dat in deze het initiatief steeds van de betrokken vrouw uitgaat. Daarbij is een opgaande lijn zichtbaar: *Ruth* hoeft het niet zo bont te maken als Tamar of de dochters van Lot. Een dergelijke ontwikkeling zien we ook bij de genoemde mannen: Lot is laveloos, Juda is halfhartig, maar Boaz verdient de naam 'losser'. Zo blijkt er beweging in het verhaal te zitten; ook naar voren: het werkt aan op David. En misschien mogen we nog wel verder gaan en zeggen dat er messiaanse toekomstmuziek in zit.

Dit alles pleit voor de plaats van dit boek in de canon zoals die sinds de Griekse vertaling gebruikelijk is: tussen de boeken Richteren en Samuël. Het speelt zich immers ook af 'in de dagen dat de richters richtten' (1,1). Deze plaatsing is voor de uitleg niet zonder betekenis. De geschiedenis van de familie van Elimelek, zoals die in het begin van dit boek wordt verhaald, sluit aan bij wat in het boek der Richteren al duidelijk was geworden: het is geen

leven in een land zonder koning. Zonder koning is er zeker voor weduwen en ontheemden, die normaal gesproken onder koninklijke bescherming vallen, weinig toekomst. In Boaz wordt echter al iets duidelijk van de te verwachten koning met messiaanse trekken.

In de joodse canon wordt het boek *Ruth* tot de feestrollen gerekend en dienovereenkomstig na de profeten in het derde deel van de Tenach geplaatst. (Zie over de relatie met het Wekenfeest de opmerkingen bij *Ruth* 2). Er is erg veel over het boek *Ruth* geschreven.

Van de recente Nederlandse literatuur noem ik hier een werkmapp van de Landelijke Werkgroep Materialistische Exegese over *Het lezen van Ruth* (Zeist 1982), een aflevering van het tijdschrift *Schrift*, nr. 85 (febr. 1983) met een aantal verschillende benaderingen, waaronder één vanuit een feministische visie, en tenslotte het boekje over *Ruth* van H. Abma in de serie *Verklaring van een bijbelgedeelte* (een verkorte weergave daarvan is te vinden in het genoemde nummer van *Schrift*; zie verder ook zijn bijdrage in *Postille* 31 (1979/80), pp. 143-152).

Hoofdpijnen van Ruth 1

In *Ruth* 1 neemt de probleemstelling de grootste plaats in. Het is aardig om te zien hoe dat aan de namen van de betrokkenen al valt af te lezen. In feite geeft de naam Elimelek de hoofdvraag aan. Die naam betekent '(mijn) God is koning'. Is dat wel waar? Het lijkt er aanvankelijk weinig op. Van Gods belofte van een goed land en een gezegend nageslacht komt weinig terecht. In Betlehem ('broodhuis') is geen eten. Elimeleks kinderen, Machlon ('ziekelijke') en Kiljon ('afgeschrevene'), hebben geen toekomst. Voor zijn vrouw Noömi ('liefelijke') is er slechts ellende. Zal God zich dan toch nog een koning betonen door op te komen voor de weduwe en ontheemde (vgl. Ps 146,9)? Hoe groot de ellende is en hoever men af is van de vervulling van Gods belofte aan Abram blijkt uit het feit dat men naar Moab moet voor eten. Dit volk was nu juist afgeschreven omdat het indertijd de Israëlieten deze ondersteuning had geweigerd (vgl. Deut. 23:4-5, NBG v. 3-4).

Nog erger is het dat de hoop op nageslacht gevestigd moet worden op huwelijken met Moabitische vrouwen, terwijl dit soort verbintenissen juist als zeer gevaarlijk bekend staan (vgl. Num. 25). Het is dan ook niet onverwacht dat dit alles op niets uitloopt. Na 10 jaar (1,4) ziet men in dat er geen nageslacht te verwachten is (vgl. Gen. 16,3 volgens welke Sarai voor zichzelf eveneens na 10 jaar tot die conclusie komt en actie onderneemt). Tot overmaat van ramp sterven nu ook Elimeleks zonen. Maar gezien hun namen is dat eigenlijk evenmin een verrassing.

(doorlezen op blz. 36)

31 mei 1987

zondaglesing:

Ruth 1
Psalm: 58/24
Torah: Exodus 19

klassiek:

psalmwoord bij de intocht: Ps. 27,7-9
bij de gaven en aan tafel: Ps. 47,6 en Joh. 17,12.13.15.22
epistel: 1 Petrus 4,8-11
zondagslied: LB gezang 90
'Is God de Heer maar voor mij'
evangelie: Johannes 15,26-16,4

in het nieuwe lectionarium:

Handelingen 1,12-14
Psalm 27 (R vs 13)
1 Petr. 4,13-16
vers voor het evangelie: Joh. 14,18
Johannes 17,1-11a

kleur: wit

zondagsschool en kinder(neven)dienst: *Ruth* 1

kinderdienst:

Exodus 19/Handelingen 1

thema van de week:

van 25 tot en met 31 mei:
Des Heren is de aarde. . .

school:

Genesis 32,1-32
Genesis 33,1-20
Handelingen 1,1-11

gebed

(Romeins missaal)

Heer, wees ons nabij
en luister naar ons gebed;
wij geloven
dat de Verlosser van alle mensen
met U is in de heerlijkheid;
mogen wij ondervinden
dat Hij ook met ons is
tot aan de voleinding der wereld,
zoals Hij zelf heeft beloofd,
Jezus Christus, onze Heer.

(oudkatholieke traditie, vert. Wim Pendrecht)

Almachtige, eeuwige God,
maak, dat wij altijd alleen
uw onderhorigen willen zijn
en bereid uw machtige Majesteit
oprecht te dienen.
Door Onze Heer, Jezus Christus.

(anglicaanse traditie, vert. W. Barnard)

o God, gij koning van de heerlijkheid,
gij hebt Uw Zoon verhoogd
en opgenomen in
uw koninklijk bewind.
Wij bidden naar
de hemel in zijn naam:
laat ons op aarde niet verweesd zijn,
zend ons Uw heilige
scheppende Adem
om moed en nieuwe levensgeest
ons in te boezemen,
ja, laat Uw mensen
delen in de verheerlijking
door hem
die ons is voorgegaan.

voorbede gevraagd
(Oecumenische gebedskalender)
voor Groot-Brittannië

Bij Ruth 2

(K.S.)

Via de keuze van deze lezing sluiten we aan bij de joodse traditie welke het boek Ruth als feestrol heeft verbonden met het Wekenfeest, dat begint op de vijftigste dag na Pesach. Een duidelijke reden daarvoor vinden we in 2,23, waarin vermeld wordt dat Ruth bleef werken tot het einde van de tarweoogst, welke gevierd wordt op het Wekenfeest. De in de volgende hoofdstukken beschreven gebeurtenissen lijken alle in die tijd te spelen. Doch het verband met het Wekenfeest gaat verder dan de gemeenschappelijke datum. In Lev. 23,15-22 wordt in aansluiting op de rituele voorschriften voor de viering van het Wekenfeest de aanwijzing voor het oogsten gegeven waarvan Ruth zou profiteren: er moet wat van de oogst blijven liggen voor de armen en de vreemdelingen. Het boek Ruth is als het ware een illustratie bij dit voorschrift. Het laat zien hoe mooi de Torah is in haar zorg voor de zwakken, voor weduwen en wezen (vgl. ook Deut. 24,19-22) en met haar aanwijzingen voor lossing (Lev 25,25) en Leviraat (Deut. 25,5-10). Het boek Ruth is daarom bij uitstek geschikt als feestrol bij het Wekenfeest omdat men sinds de derde of vierde eeuw na Chr. op dit feest de gave van de Torah viert. En zo past het ook op Pinksteren, wanneer het gaat om de Geest die de Wet in het hart schrijft.

De relatie met Pinksteren kan ook gevonden worden in het feit dat Ruth het meest bekende voorbeeld is van een proseliet. God sluit de heidenen niet uit. Ze kunnen zelfs een onverwacht grote rol spelen bij zijn werk in deze wereld.

Hoofdpijnen van Ruth 2

Ook dit hoofdstuk biedt een enigszins afgerond geheel. Het probleem wordt aangeduid in v.1. De vermelding van een welgesteld bloedverwant roept een zekere spanning op: zal hij hulp bieden? Zijn naam is veelbelovend. Men hoort er het werkwoord 'sterk zijn' in. In de Griekse vertaling heet hij Booz, 'in hem is kracht'. Deze man is dus duidelijk een tegenhanger van de zwakke zonen van Noömi. Het is een koninklijke naam, want kracht schrijft men vooral aan koningen toe (vgl. Ps. 18,33 en 40). Aan het einde van het hoofdstuk is duidelijk dat de gewekte verwachtingen geen illusies hoeven te zijn: Boaz lijkt zijn verantwoordelijkheid als lossers op zich te nemen. Daarmee wordt voor Noömi ook Gods trouw weer waarneembaar (vgl. het genoemde verband tussen 1,8 en 2,20). Kenmerkend voor Boaz is dat hij zich niet beperkt tot de uitvoering van de bepalingen in de Wet. Hij leeft veeleer volgens de Geest van die Wet en gaat zo in veel gevallen verder dan van hem verwacht mocht worden. Boaz doet zijn naam eer aan. Hij past in de lijn van David en dat is de lijn van de Messias.

De verkondiging van Ruth 2

Bij de verkondiging biedt de genoemde relatie van het boek Ruth met het Wekenfeest en met Pinksteren voldoende aanknopingspunten. Abma noemt Ruth 2 'een lees oefening voor het diakonaat'. Men zou ook kunnen spreken van aanwijzingen voor het treden in het voetspoor van de Geest. De Geest gaat vaak verder dan wij denken, ook in het gewone leven, en die Geest drijft ons – naar het voorbeeld van Boaz – tot meer dan het gewone, 'in zijn kracht'.

7 juni 1987

zondagsezing:

Ruth 2
Psalm: 59/24
Torah: Exodus 20-21

klassiek:

psalmwoord bij de intocht: Wijsheid 1,7 of Rom. 5,5b
bij de gaven en aan tafel: Ps. 68,29-30 (bij Ps. 68)
en Hand. 2,2
epistel: Handelingen 2,1-18
zondagslied: LB gezang 239
'Kom Schepper God o heilige Geest'
evangelie: Johannes 14,23-31a

in het nieuwe lectionarium:

Handelingen 2,1-11
Psalm 104 (R naar vs 30)
1 Korintiërs 12,3b-7.12-13
vers voor het evangelie: sequens
'Veni sancte spiritus'
Johannes 20,19-23

kleur: rood

zondagsschool en kinder(neven)dienst:

Handelingen 2

kinderdienst:

Exodus 20

thema van de week:

van 1 tot en met 7 juni:
... en die daarop wonen

school:

Handelingen 2,1-40

gebed

(Romeins missaal)

God, door het mysterie van dit feest heiligt Gij heel uw Kerk onder alle volken en talen. Laat de gaven van de Heilige Geest overal op aarde neerdalen: kom met uw Geest in het hart van uw gelovigen, zoals Gij hebt gedaan bij het begin van de verkondiging van het Evangelie. Door onze Heer, Jezus Christus.

(Huub Oosterhuis, Bid om vrede)

Dit is de dag, Heer God, dat Gij uw levensadem geeft aan deze wereld dat Gij een vuur van liefde aansteekt in de mensen. Vandaag is het de dag dat wij bijeenroepen worden om uw kerk te zijn. Wij danken U, met de woorden die Gij zelf in ons hebt uitgezaaid, wij bewonderen U uit kracht van uw heilige Geest en noemen U vol vreugde onze Vader.

voorbereiding gevraagd

(Oecumenische gebedskalender)
voor Zweden